

31e JAARGANG nr. 2 - Herfst 2010

V
A
N

ZOYS

T
O
T

SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HISTORISCHE VERENIGING "SOEST - SOESTERBERG"

VAN ZOYS TOT SOEST / 31e jaargang nummer 2

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: A.F.M. Krijger, Clemensstraat 54 direct@bertkrijger.nl	(035-6016959)
Secretaris	: Ger Huttinga, Pijperpad 62 g.huttinga@casema.nl	(035-6028201)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@casema.nl	(035-6013060)
Overige leden	: A.P.M. Hartman, Birkstraat 109 Tonhartman01@cs.com	(035-6025031)
	R.H. Kruiswijk, Driehoeksweg 10 kruiswyk@ziggo.nl	(035-6011084)
	Mevr. H. Roskam, Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	(035-6018750)
	F.J.M. Stokhof de Jong, Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	(035-6090833)
	P. v.d. Weij, P.C. Hoofthlaan 34 petervanderweij@tiscali.nl	(035-6015779)
	C.N. Uyland, van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	(035-6013639)
Redactiecommissie	: J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters	
Redactie-adres	: Plasweg 57a, 3768 AL, telefoon: 035 - 6018639 E-Mail: joh.hilhorst@casema.nl	
Homepage	: www.oudsoest.nl	
Omslag	: W. Routers	
Grafische verzorging	: Drukkerij ESED B.V Soest	

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

BRIEVEN SCHRIJVEN TIJDENS MOBILISATIEPERIODE 1914 - 1918

Wim de Kam

De term 'volkscultuur' heeft ten onrechte soms een negatieve klank. Daarom heeft men op internationaal nivo (Unesco) gekozen voor de term 'immaterieel erfgoed'. Ook in ons land vindt die laatste aanduiding steeds meer ingang. Op 15 oktober 2010 worden de jaren Immaterieel Erfgoed (2011-2012) geopend. Immaterieel erfgoed omvat de tradities, rituelen en gewoonten die we zo belangrijk vinden dat we ze willen doorgeven aan volgende generaties. Volkscultuur, in de betekenis van de cultuur van het dagelijks leven, heeft een meer dynamisch karakter. Het omvat ook gewoonten en rituelen die ontstaan en verdwijnen. Het schrijven van (persoonlijke) brieven is zo'n gewoonte – om niet te stellen traditie – die aan het verdwijnen is. De brief is/wordt verdrongen door telefoon, email, sms- en twitterberichten. Door die verdwenen/verdwijnende gewoonte valt ook een bron voor geschiedvorsers weg want brieven zijn een bron waarin veel informatie over het alledaagse leven in een bepaalde periode z'n neerslag heeft gekregen. Om zich te wapenen tegen het wegvallen van die bron heeft het Centrum voor Volkscultuur in 1998 gevraagd aan Nederlanders een brief over hun dagelijks leven te schrijven aan de toekomst. Tien duizenden hebben aan die oproep gevolg gegeven en t.z.t. kan uit die recente bron worden geput.

In dit artikel wil ik de aandacht voor het immateriële erfgoed en volkscultuur handen en voeten geven door de schijnwerpers te richten op een serie brieven die bijna 100 jaar geleden zijn geschreven. Natuurlijk is briefpapier ook materie, maar het gaat vooral om de vragen: Waarover communiceerden mensen? Wat hield hen bezig in die tijd? Het gaat hier om brieven van familieleden **aan** een militair die gemobiliseerd was tijdens de Eerste Wereldoorlog in plaatsen nabij de grens van Nederland met België. Helaas zijn de brieven van de militair zelf niet bewaard, maar soms kan uit de reacties op hetgeen hij geschreven heeft worden afgeleid wat hem bezig hield.

Gerrit Veldhuizen en zijn familie; de Charlottehoeve.

De soldaat aan wie de brieven waren gericht was Gerrit Veldhuizen (geb. 24-3-1892; overl. 3-4-1969). Hij was de oudste zoon uit het gezin van Jan Veldhuizen en Maria Floor. In dat gezin werden 13 kinderen geboren waarvan vier kinderen op zeer jonge leeftijd zijn overleden, hetgeen in de periode niet ongevoelen was. Eén dochter is in 1916 overleden op de leeftijd van bijna 18 jaar. Het gezin woonde op de boerderij 'De Charlottehoeve', Biltseweg 39, een pachtboerderij die behoorde tot het landgoed Pijnenburg. Op die plek is thans de biologische boerderij met winkel van Toon en Bep v.d. Breemer gevestigd. In het prachtige themanummer "Laag Hees (v)erkend" (29 e jaargang van Van Zoys tot Soest, voor jaar 2009) staat vermeld dat op die locatie oorspronkelijk door Andries de Wilde een woonhuis met schuur werd gebouwd ongeveer dertig meter naar voren richting Praamgracht op de grond waar nu kippen scharrelen. De Wilde liet het bouwen als tuinmanshuis van het er tegenover liggende buitenverblijf De Hoefslag. Volgens kadastrale gegevens werd dit oorspronkelijke tuinmanshuis in opdracht van de heer H.A. Insinger in 1886/1887 afgebroken en meer naar achteren op de huidige plaats opnieuw opgebouwd en uitgebreid met diverse schuren, bijgebouwen en hooibergen.

De Charlott hoeve omstreeks 1910 . Op de wagen vader Jan Veldhuizen(de vader van Gerrit) met één van zijn zoons. Andere gezinsleden kijken toe.

De meeste brieven uit de periode 1914-1918 die bewaard zijn gebleven uit de nalatenschap van Gerrit Veldhuizen (ook wel genoemd: Gard) zijn afkomstig van enkele broers (Toon en Jochem) en zus Elisabeth. Eén brief is afkomstig van zijn vader en één van zijn moeder. Waarschijnlijk hadden vader en moeder het te druk om te schrijven en ging de jongere generatie het schrijven ook gemakkelijker af. Wat opvalt is dat de meeste brieven een wat formele aanhef hebben alsmede een soort standaard openingszin (met enige variatie) :

*"Waarde broeder,
met dezen laat ik u weten als dat wij nog allen gezond zijn en dat hopen we van u ook..."*

Na dit aangeleerde(?) begin komt er een natuurlijk ver volg in een stijl waarbij Nederlands taalgebruik (weliswaar met spelfouten) wordt afgewisseld met fonetisch taalgebruik waarin het Soester dialect doorklinkt.

De oudste brieven die bewaard zijn gebleven zijn gedateerd in augustus 1914. Dat is de eerste maand na de afkondiging van de mobilisatie op 31 juli 1914. Waar de brieven heen zijn gezonden en waar Gerrit

precies gelegerd was , is helaas uit de brieven niet direct af te leiden. Aangenomen moet worden dat hij op 1 augustus is vertrokken naar Amersfoort waar hij gedurende zijn reguliere dienstdienst (in 1912/1913) was ingedeeld met regiment Infanterie van de 4^e divisie van het leger. Vermoedelijk is men na de Duitse inval in België op 4 augustus 1914 al vrij snel verplaatst naar Brabant waar toen de IVde Divisie werd ingezet. Indirect valt uit de brieven af te leiden dat hij ingekwartierd is geweest in Heusden , Alphen, Moergestel en Tilburg (of de omgeving daarvan). Uit de brieven spreekt ook ongerustheid over een legering zo dicht bij de grens. De legering in Brabant zal mede tot gevolg hebben gehad dat hij weinig naar huis kwam met verlof in die periode.

Gerrit Veldhuizen

Het voert te ver om alle brieven in dit artikel en vervolgartikelen te publiceren. Daarom zal worden volstaan met een selectie waarbij enkele handgeschreven afdrukken zullen worden afgewisseld met een getypte weergave van de inhoud van brieven. Soms zal mijnerzijds een commentaar/reactie worden toegevoegd om de inhoud in een bredere context en perspectief te kunnen beoordelen. In dit artikel gaat het met name om brieven van Antoon Veldhuizen en één van zijn zus Elisabeth.

Pijnenburg 21 aug. 1914

*Waarde broeder met dezen laat ik u weten dat wij nog allen gezond zijn en dat hopen wij van u ook
Wij hebben heden uw brief ontvangen en daar wij gelezen hebben dat u het niet best hebt maar wij
hopen dat u spoedig over komt want wij verlangen hart naar uw en ik laat u weten dat meheer tegele-
berg ook in dienst ben en de koetsier lijdt in Grothem in Limburg en de paarden zijn in Hilversum in de
mimese en Teus dorrestein leidt in Vianen en Gijs van Garderen leidt in Loenen Vreeland wij hebben
gelezen dat daar een hoop volk leeg loopt maar bij ons loopt ook een hooft volk leeg en van de oorlog
hooren wij ook niet veel maar wij hopen het besten er van
en wij hebben den bouw binnen en de zog heeft 7 keuen
en Jan heeft zijn eigen bij Jan van Vulpen verhuurd f. 140 en wij hebben hedenavond een wissel weg
gestuurd van f 6,--. Schrijft spoedig terug of gij het ontvangen hebt en hoe maakt je het met je goed
en met grootmoeder gaat het niet erg vooruit
en met Cornelis van oomen Peter ook niet
en nu de Groette van ons allen en ook van Grootmoeder*

Pijnenburg, 4 Sep 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten dat wij allen nog al gezond zijn en hoopen het van u ook te hooren.

en wij hebben hedeavond u brief ontvangen en hebben gelezen dat u nog niet over komen mag maar wij hoopen toch dat u gauw overkomt en de koetsier van mijn heer Tegelberg is met 2 x 24 uur over geweest en nu moet hij met verzoekt ook 2 x 24 uur krijgt en wij hebben een kaart van oomen Toon gehad en die schreef dat Gerrit ook aan de grenzen leidt

en Gijs van Garderen is al 2 maal thuis geweest en Jan van den broek was bij ons en die vroeg of je die jongens ook niet gezien hebt schrijf dan maar terug

en met Grootmoeder is het eenen dag wat en de anderen niets

en wij hebben de knollen schoon en die staan aardig goed

en Gijs van tante Juud heeft van de week een ongeluk gehad, het wagentje is heelen maal kapot en kwam door een automobiel maar zullie zijnen er nog al goed af gekomen en het paard zat in de sloot en wij hadden gehoord dat er geen postzegels op de brief meer hoeven wij hebben het in de krant gelezen en als je soms geldt noodig heeft dan moet je maar schrijven

en houdt je maar goed wij hoopen je spoedig thuis te zien en nu zal ik maar niet meer schrijven

en nu de Groette van ons allen en ook van Grootmoeder

A.Veldhuizen

Pijnenburg, 24 September 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten als dat wij nog al gezond zijn en hoopen het van u ook te hooren en met Grootmoeder blijft het net zoo hetzelfde en oomen Joch heeft zijn jongen paard verkocht aan oomen aard voor f. 355 en hij heeft hem heden morgen weg gebracht en Jacob Brouwer zee dat die je gezien had en die is naar het roeboes geweest en al zijn hooi weg en zijn harken en de voerbak van ons was ook weg en hij heeft zijn ouwen vos ook verkocht en wij kregen gisteravond een briefkaart van meheer de Graefe en die had van de juffrouw gehoord dat je aan de grenzen lag en hij hoopen dat je er geen een door zijn hoofd hoefden te schieten en nu zullen wij maar nie meer schrijven en nu de Groette van ons allen en ook van Grootmoeder

Antoon Veldhuizen

en schrijf nu spoedig terug waar of je ben en hoe je het heeft.

Pijnenburg, 2 October 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten als dat wij nog al gezond zijn en hoopen het van u ook te hooren en met Grootmoeder gaat het nogal en wij hebben hedenmorgen u brief ontvangen en de aanzichtkaart ook en Grootmoeder heeft ook de aanzicht gekregen en de koetsier van meheer tegelberg komt een anderen week ook weer thuis en meheer is van de week ook een paar keer thuis geweest en een anderen week komt hij weer en meheer Insinger is nu op het oogenblik ook thuis

en de voerbak is weer terug gevonden hij was helemaal in Spakenburg en ik en Cornelis ben nu aan het dorssen en wij hebben de aardappelbouw er uit en vader heeft de rogbouw er weer in en Jacob Brouwer heeft weer een ander paard gekocht en de knecht van Kees Dorrestein is nu ook thuis en nu zal ik maar niet meer schrijven

en als je soms komt schrijf dan maar dan zal Cornelis je aan het spoor halen met de fiets en als je hier of daar om verlegen ben schrijf dan maar.

nu groette van ons allen ook van Grootmoeder

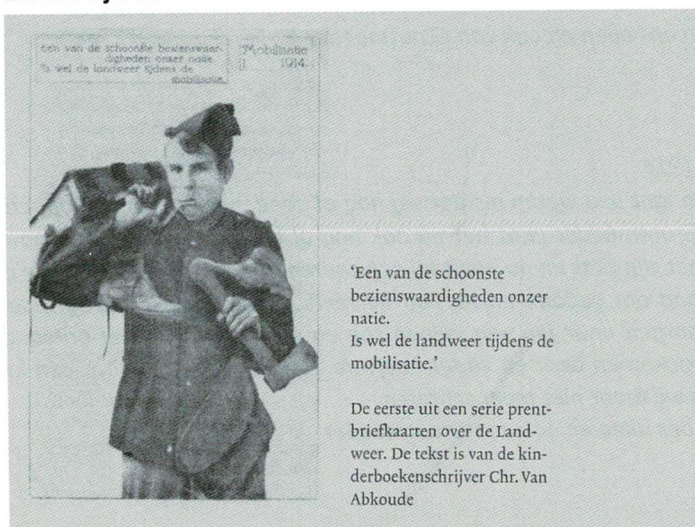
A.Veldhuizen.

10.10.14 A
 Pijnburg 10 October 1914.
 Waarde broeder met denen
 laat ik u weten dat wij
 nog al gezond zijn als
 vader is een beetje aan
 de kou en met grootmoeder
 blijf het zoo het zelfden
 wij hebben heden morgen
 u brief ontvangen en
 gezien dat u nog niet
 thuis kan komen. wij
 hoopen toch dat je toch
 eens gauw komt. en wij
 hebben gezien dat u ver-
 legen was om kousen
 dan moet je ze maar

10.10.14 A
 Leopen want sturen.
 kunnen wij ze ook niet
 en de Centen zullen wij
 in de brief doen. en de
 koetsier is ook niet thuis
 geweest. du mocht ook
 niet komen. houdt hij ge-
 schreven. wij konden er
 ook al niet van gehoor
 dat het er was niet zoo
 goed voor. stond wij al-
 len het bespreken er maar
 van hoopen nu zal ik
 maar niet meer schrijven
 wij hopen dat je toch
 maar gauw komt. hyl.
 en wij hebben de rog
 gewant. maar die valt
 zoo. spijen want wij hant-
 den maar ruim vier
 mond. schoonen rog.
 en in de hartelijken
 groeten van ons allen
 en ook van Grootmoeder.
 of. Tel. hyl.
 Schrijf nu spoedig terug.

Commentaar:

Uit voorgaande brief blijkt dat Gerrit om kousen had gevraagd. Dat doet wellicht vreemd aan maar is feitelijk een bevestiging van de belabberde staat van de kleding van de gemobiliseerde militairen. Daarover is veel gespot. Hieronder treft u één van de spotprenten uit die tijd aan.

In het boek 'Buiten schot'(Nederland tijdens de eerste wereldoorlog) staat over de oorzaak daarvan het volgende: "Om een snelle mobilisatie mogelijk te maken hadden de meeste soldaten die in de vooroorlogse jaren met groot verlof gingen hun bijna volledige uitrusting meegekregen. Alleen munitie en wapens waren achtergehouden. Verder had elke soldaat een luttel geldbedrag ontvangen op voorwaarde dat ze in geval van mobilisatie zelf voor ondergoed zouden zorgen. Het had in de bedoeling gelegen dat verlofgangers een dag er jaar werden teruggeroepen opdat gecontroleerd zou kunnen worden of ze hun uitrusting wel goed onderhielden, maar in de praktijk was van deze regeling niets terecht gekomen. Vandaar dat het legertje grootverlofgangers dat zich de eerste augustus aan de kazernepoorten een sjofele indruk maakt. Nieuwe kleding kon door het leger niet verstrekt worden omdat in het kader van de bezuinigingen de voorraden bijzonder klein waren gehouden. Een Helderse aalmoezenier schreef in zijn dagboek dat"de uniformen, zoo langen tijd ongebruikt, thans te veel gebruikt maken, dat je een soldaat ruikt voor je hem ziet"

Pijnenburg, 15 October 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten dat wij nog al gezond zijn en met vader gaat het ook nog al en Grootmoeder komt al weer eventjes op en ze knapt al weer wat op en wij hebben u brief ontvangen en hebben gelezen dat daar keelziekte is het is te hoopen dat gij er voor bewaart mag blijven en het is hier ook heel bar van de vlugtelingen in Soest en Baarn en Hilversum alles ligt vol over al worden ze ingedeelt maar bij ons in de buurt zijn nog niet geweest maar bij oomen Peter op talenbrug heeft er ook een en alles word even duur en de koetsier is ook nog niet thuis geweest maar wij hoopen toch dat gij toch eens gauw mag over komen kijken want wij verlangen hard naar u en Gijs van garderen was zondag met 2 x 24 uur thuis dat had hij verdient met zintels rijen die ligt nu in een schip op de vecht en Gijs van tante Juud is vandaag aanteekenen in Scherpeceel en het weer is allen dagen nog al even mooi en de knollen staan zoo best dat is aardigheid om te zien maar bij ons heen staan ze overal nog al goed die gemest zijn en de rog komt al weer mooi op e nu zal ik maar niet meer schrijven de hartelijke groetten van ons allen en ook van Grootmoeder

A.Veldhuizen

schrijf nu spoedig terug.

Pijnenburg, 4 November 1914

Waarde broeder bij dezen laat ik u weten als dat wij nog al goed gezond zijn en hoopen het van u ook weer te hooren en met Grootmoeder gaat het nu ook nog al en Cornelis is Zaterdagavond tegen een paal bij vervat gereden met zijn fiets en nu heeft hij een zeeren arm en hij heeft naar de dokter geweest en die heef er een verband om gedaan en hij kan nu niets doen wat is al lastig maar nu heeft Jan melken maar die gaat morgen naar jan van vulpen toe en wij hebben u brief ontvangen en hebben gelezen dat je goed overgekomen bent en vader heeft de varkens verkocht voor een kwartje aan Jan van de Broek en nu zullen wij maar niet meer schrijven

en verder de groette van ons allen en ook van Grootmoeder

A.Veldhuizen

Commentaar:

Zoals ook al uit de brief van 2 oktober 1914 kon worden afgeleid was broer Cornelis (geb.1895) in het bezit van een fiets. Eerder dat jaar(april) had Gerrit ook een fiets aangeschaft bij Vervat. Het is niet bekend of die fiets tijdens de mobilisatie gewoon op de Charlottehoeve is gebleven en wellicht gebruikt werd door de broers. Vervat was gevestigd aan de Veenhuizerlaan (nu Koninginnelaan) ter hoogte waar nu het busstation is. Van de aanschaf van een nieuwe fiets door Gerrit is onderstaand bewijs in het archief gevonden.

ONDERRICHT IN HET WIELRIJDEN.
Inruilen. Esmalleeren.
Verhuren. Vernikkelen.

NOTA

Ben Hraen Rijnisch
Eigen afgeek 31,70 gld
met Goudbonden
plus 12 maanden
Garantie volgens
inruil met Lantbeers

SOESTDIJKSCHE RIJWIELHANDEL,
JOH. VERVAT.

Ontvangen van *Den Heer Gernik Toldhuisen*
Pijnburg

de Somma van *Een en Dertig Gulden vijftigcent*

voor gedane Werkzaamheden en Leverantiën volgens nevenstaande Nota.

Soestdijk, *Toldhuisen* 191
Joh. Vervat
den 6ten april 1914

Zegge f *31,50*

Het gebruik van fietsen was vóór de oorlog zeker nog geen massaal gebeuren. In het blad 'Traditie'(voorjaar 2010,jaargang 16 nr.1) stond bij een foto het onderschrift: 'In de Eerste Wereldoorlog hebben de Nederlandse mannen leren fietsen' en in een artikel gewijd aan de fiets stond het volgende: 'Aan het front van de Eerste Wereldoorlog waren de Belgische, Engelse en Duitse soldaten uitgerust met fietsen. Dat leek heel slim, want paarden waren niet bestand tegen het nieuwe wapentuig. Een soldaat die het fluiten van een granaat hoort, kan niet snel zijn paard aan de kant zetten en dekking zoeken. Met een fiets is dat veel eenvoudiger. Bovendien kan een fiets wel een paar tikken hebben , terwijl een paard veel kwetsbaarder is. Logisch dus, dat het leger veel geld stak in de ontwikkeling en bouw van nieuwe fietsen en de generaals de zandhazen massaal met een fiets uitrustten. In de praktijk van het front bleek echter dat de fiets een enorm blok aan het been was van de soldaten. In de modder van de slagvelden en de hel van de loopgraven kwamen ze er niet sneller, maar eerder langzamer mee vooruit. Bovendien moesten ze vaak onder vuur hun fietsen ophalen nadat ze dekking hadden gezocht, want het waren dure dingen en het leger wilde ze niet kwijtraken. De fietsen werden uiteindelijk dan ook nauwelijks gebruikt. Na afloop van de oorlog was de fiets een vervloekt ding voor de mannen die van het front kwamen, een vervoermiddel met alleen maar negatieve associaties die zijn onnut vier jaar lang bewezen had.

Heel anders verging het de Nederlandse soldaten. De soldaten hadden zich vier jaar lang staan vervelen aan de grens. Eén van de verzetjes die ze hadden waren hun fietsen. Ze hielden races en leerden het gemak kennen van het overbruggen van relatief grote afstanden op hun rijwiel. Waar de buitenlandse soldaten geen fiets meer konden zien, zond het Nederlandse leger in 1918 juist duizenden ambassadeurs van de fiets uit de kazernes terug naar huis. Daar komt bij dat het leger besepte dat de fietsen ongeschikt waren voor de oorlogsvoering, terwijl de auto een stuk beter van

kwaliteit was geworden. Het gevolg was dat de fietsen nog wel voor verkenning en koerierswerk werden ingezet, maar het leeuwendeel van de militairen helemaal geen baat had bij de fiets. Veel legerfietsen gingen dus massaal in de verkoop terwijl alle soldaten die aan het front met het rijwiel kennis hadden gemaakt, er laaiend enthousiast over waren. Zo deed de fiets haar intrede in de Nederlandse huishoudens."

Hoewel het verhaal in 'Traditie' wellicht enigszins overdreven gekleurd is, leek het me toch goed dit neveneffect van de oorlog te vermelden.

Pijnenburg, 9 November 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten al dat wij nog al gezond zijn en hoopen van u het zelfde en met Grootmoeder gaat het op ogenblik nog al en Cornelis z hand wordt nog wijnig beter hij kan ten minste omtrent nog nits toen en wij hebben hedenmorgen geslacht en wij zouden dinsdag de koeien maar op stal zetten als het droog was en wij hebben zaterdagavond u brief ontvangen en vader is zondag niet naar Leusden geweest hij had er geen zin in want het is nog zoo heel stuk loopen naar het spoor en wij hebben van oome Mees of van Gerrit ook nog niets gehoord en jij ook niets schrijft je zouwen de brieven dan niet overgekomen zijn

*en nu zal ik maar eindigen met schrijven want anders is alles nog zo het zelfde bij opns in de buurt verde de groette van ons allen en ook van Grootmoeder
a.Veldhuizen.*

Pijnenburg, 28 november 1914,

Waarde broeder met dezen laat ik u weten als dag wij nog goed gezond zijn en hoopen van u hetzelfde en met Grootmoeder gaat het nu ook nog al en wij hebben Vrijdagavond je brief ontvangen en hebben gelezen als dat je goed over gekomen bent

En bij Jacob Brouwer is van de week een pink dood gegaan en bij Evert Westering lag van de week op een morgen maar zoo een paard dood en ze hadden er de heele dag nog mee gewerkt en ze hadden er niets aan gezien en Jan van Garderen heeft weer een jongen zoon bij n u heeft hij er al drie en verder zal ik maar niet schrijven

*en verder de groette van ons allen en ook van Grootmoeder
A.Veldhuizens*

schrijf nu maar terug

Hierna volgt een brief van zus Elisabeth (geb.1898) . In 1914 zijn er weinig brieven van haar. In 1915 schrijft zij regelmatig.

Pijnenburg 6 December 1914.

Waarde Broeder.

Met deze laat ik u weten dat wij alle nog goed gezond zijn en hopen het van u het zelfde. Met Grootmoeder gaat het nu het voeglijkst nog wel. En wij hebben u brief ontvangen. En wij hebben vrijdagavond een kaart van Jant van Ooms heen gehaald. Jips van Garderen heeft ook drie dagen vrij. En meheer tegelberg is van laag van thuis en heeft weer een sinterklaas voor van de kleine jongens niet gedeeld. En wij hebben het ook gehoord dat de soldaten in de cantine de heele boot kapot gelaagen hebben. En dat er 3 dooden gevallen zijn en 14 gewond. Want ze worden nu heelyk. We hebben de elektrische draad ook al door gesneden. Ryke van Dyme is nog erg ziek en verzwakt van de lezer is bij gaan. En de kleinste is bij some Peter. En er is een kuster nu bij haare in huis. En met Don belaar gaat het ook nog met erg vooruit. En wij hebben nog voor een week knollen. En nu zal ik maar eindigen met schryven.

Commentaar:

Uit deze brief van Elisabeth kan worden afgeleid dat de bewoners van Charlottenhoeve op de hoogte waren van de dramatische gebeurtenissen die hadden plaatsgevonden op het Kamp van Zeist waar een opstand van Belgische geïnterneerden was neergeslagen, waarbij doden en gewonden vielen. Uitgebreid worden deze gebeurtenissen belicht in het boek 'Oorlogsgasten' van Evelyn de Roodt. Eerder schreef Jan van Steendelaar in dit blad een artikel over het Kamp van Zeist als toevluchtsoord voor vluchtelingen. (Zie 23^e jaargang, nr.1 zomer 2002)

Pijnenburg, 17 december 1914

Waarde broeder met dezen laat ik u weten al dat wij nog al gezond zijn en hopen van u hetzelfde weer te hooren en met Grootmoeder gaat het nu nogal maar ze heeft weer zulken dikken beenen en wij hebben u brief ontvangen en de aanzicht ook en wij hebben gelezen dat je verder op gegaan bent en dat je nog niet mocht komen maar wij hopen toch dat je eens gauw over komt en Cornelis heeft heden avond een papier thuis gekregen. Als er oorlog komt dan moet hij ook dan wordt hij voor de landstrom gerekend en de koetsier van meheer tegelberg is dinsdagavond weer weg gegaan hij is vier dagen thuis geweest ; en toe is vader en moeder maandagavond op zijn verjaardag geweest en de jongens krijgen een ander week weer een kerstboom op de Grift en de jongens van Jan van Broek zijn nu ook in Baarne Nassau zijden zij en Willem Mulder komt aanstaande dinsdag om de koei en verder zal ik maar niet schrijven. Verder de groete van ons allen en ook van Grootmoeder

A.Veldhuizen

Pijnenburg, 29 december 1914

Waarde broeder met dezen laar ik u weten als dat wij nog goed gezond zijn en hoopen van u hetzelfde van u weer te hooren en met Grootmoeder gaat het nu ook nogal en wij hebben u brief ontvangen en hebben gelezen dat je goed over gekomen ben en met dezen wil ik u schrijven dat de koei zaterdagnacht al gekalft heeft en wij hadden hem niet weggebracht want hij kalfde zo onverwasch en toe heeft hij bij ons gekalft en hij had een veers kalf en dat heeft jacob brouwer van oomen Willem gekocht voor veertien gulden en de koei hebben wij van middag weggebracht en alle sis nogal goed afgelopen en ij hebben een papier gekregen als dat op aan zichtkaarten en nieuwjaarskaarten weer postzegels op moesten maar op brieven geloofen wij nog niet genminste dat stond er niet op maar nu moer je maar schrijven of dat je er daar ook al iets van gehoord heeft en het is alle dag maar weer even nat want het regent wat af en nu zal ik maar eindigen met schrijven want meer nieuws weet ik niet en verder de grote van ons allen en ook van Grootmoeder
A.Veldhuizen

De brieven en foto's werden mij beschikbaar gesteld door de heer J. Veldhuizen te Soestduinen die ze weer

had gekregen van zijn neef de heer C.Nieuwenhuizen. Als u alle bewaarde brieven die geschreven zijn in de periode augustus tot en met december 1914 aan Gerrit Veldhuizen wilt lezen dan kunt u kijken op de website van de historische vereniging.(www.oudsoest.nl)

Rectificatie !

Door Ton Hartman m.m.v. Gérard Derks.

Onderlaatst zijn we door Soest rondgefietst om nog wat locaties te fotograferen voor het 17/18de eeuw-boek. Opvallend was de gastvrijheid en medewerking die werd gegeven bij alle adressen die we bezochten. Vaak werd er al een heel stuk geschiedenis van het pand uit het blote hoofd verteld. Maar zoals de titel al suggereert wordt niet altijd alle informatie correct weergegeven.

Het Predikantshuis.Een van de adressen die we bezochten was het oude predikantshuis aan de Kerkstraat 15. De laatste predikant die het huis als ambtswoning bewoonde was dominee Daniel Pieter Brans, deze moest de woning verlaten omdat het huis verkocht was aan architect Willem van der Leck. Voor de oudere inwoners van Soest is het ook wel bekend als het huis van oud minister-president De Geer. Deze betrok de woning na de opmerkelijke terugkomst in de tweede wereldoorlog. Zijn eigen huis in Den Haag stond in de weg voor de Atlantikwall. Na de oorlog werd het huis aan de Kerkstraat min of meer de gevangenis voor De Geer tot zijn overlijden in 1960. Na een vrij langdurige leegstand betrok de dochter van Willem van der Leck, gehuwd met Oldemans, de woning.

Dit huis stamt van origine al uit de 18de eeuw. Er was toen al een gedenksteen ingemetseld die het bouwjaar vermeldde. Aan het einde van de 19de eeuw is echter het huis rigoureus verbouwd en eigenlijk was het niet duidelijk wat er met de steen gebeurd was. Op de enige foto van voor de verbouwing – natuurlijk een foto van Jan Ebbenhorst en zoon – is de gedenksteen te zien maar niet te lezen. Het lijkt erop dat het gehele huis veranderd is en alleen de gedenksteen zijn plaats heeft behouden. De details kunt u later lezen in bedoeld boek.

In een eerder artikel in dit blad, wat verhaalde over "De Oudste Aquarel van Soest" kwam dit huis ook al ter sprake. De schrijver Gerard Raven, conservator van Museum Flehite, berichtte dat 'de witte villa' aan de familie Klomp toebehoord. Gedeeltelijk is dat wel waar maar bij de deur hing toen al bijna twintig jaar het naambordje van de familie Ansinger. Het huis heeft nooit op naam van familie Klomp gestaan. De familie Ansinger heeft het pand gekocht van de heer Oldemans, naast bewoning had hij een accountantsbureau aan huis. En zoals de 'heer des huizes' meldde is het overnemen van een huis gewoon een zakelijke transactie. Ook het onderhoud van dit monumentale pand is een dure particuliere aangelegenheid die

De oorspronkelijke voorgevel van het predikantshuis, de contouren van de gedenksteen zijn nog zichtbaar. Foto auteur.

uit eigen middelen betaald moet worden. Dat het onderhoud niet verwaarloosd wordt zagen we, de schilder was nog druk bezig. Nu was er ook een goede reden om alles er piekfijn uit te laten zien, de dochter is inmiddels gehuwd en de festiviteiten zouden thuis plaatsvinden. We hopen met deze alinea de fout uit het vorige artikel rechtgezet te hebben.

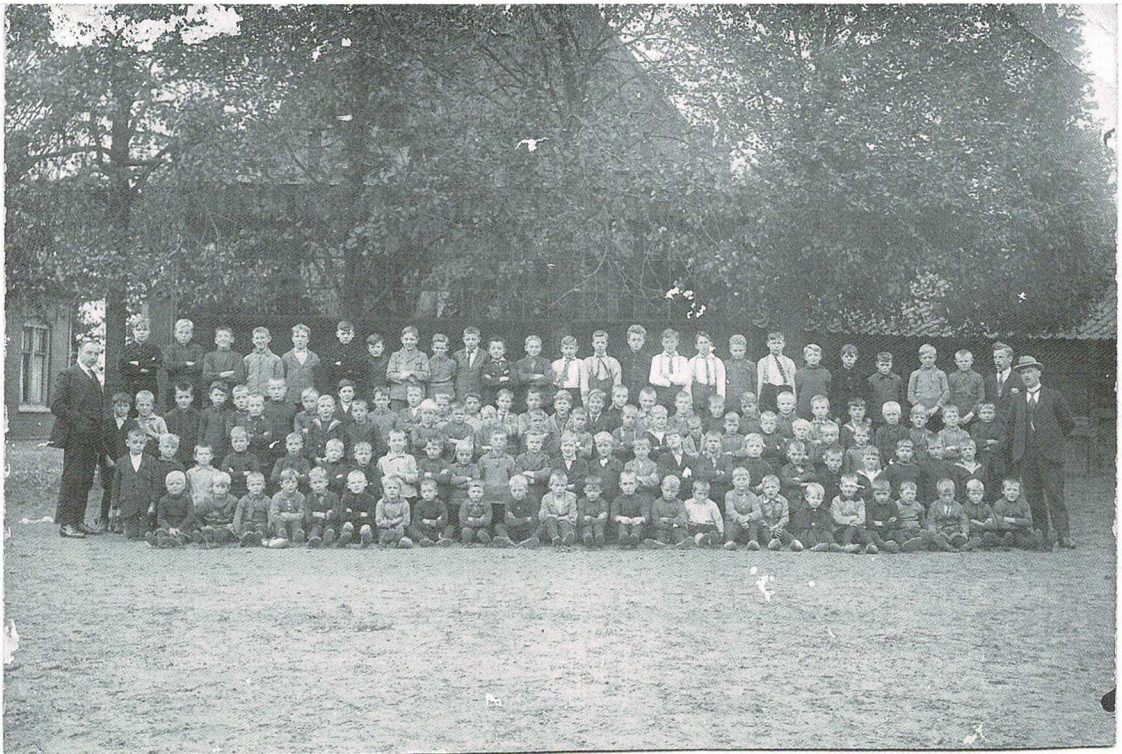
1. Gijs van Brummelen, *Verdwenen Soest Hervonden*, gepubliceerd in de *Soester Courant* van 27 juni 2007.
2. Jan Postema, *Jonkheer de Geer en Soest*, gepubliceerd in de *Soester Courant* van 24 oktober 2007.
3. Gepubliceerd in dit blad in het najaarsnummer van 2007, 28^e jaargang nr. 2, blz. 26 t.m. 32

Klassenfoto's.

Ton Hartman m.m.v. Chris Uijland

Onderlaatst kreeg ik ook het verzoek om wat klassenfoto's in te leveren. Bij een onderzoekje in het familiefotoarchief vond ik enkele foto's die aan de voorwaarden voldoen. Om wat meer gegevens over deze foto's te krijgen zijn wat mensen benaderd. Mijn dank gaat uit naar een ieder die spontaan hulp aangeboden heeft, het enthousiasme was groot. Ook is wat literatuur nageslagen, het boekje "De Petrus en Paulusparochie" van de heer F.S.I. Knaapen gaf bij de definitieve herkenning van de leerkrachten de doorslag.

Bonifaciusschool.

Bonifaciusschool ca. 1925, foto particuliere collectie

De eerste foto kunnen we beter omschrijven als schoolfoto. De foto dateert ongeveer uit de jaren rond 1924 of 1925. De school is de Bonifaciusschool die nu bekend is als de Montessorischool. Afgebeeld staan maar liefst 116 leerlingen en 3 leerkrachten op het speelplein. Onder droge omstandigheden was het een ideale speelplaats; een grote zandbak. Op de achtergrond staat waarschijnlijk de school, de ramen zitten zodanig hoog dat de jongens alleen naar de vogels en bomen kunnen kijken. De pijprokende onderwijzers kijken geheel zorgeloos, voor de jongens is het fascinerend om te zien hoe de fotograaf be-

zig is zodat zij geen kattenkwaad uithalen. Toch zijn ze al wel een beetje aan het klieren geweest, op de voorgrond staan twee klompen die duidelijk bij elkaar horen. Nu zitten er 4 kinderen tussen. Van de zittende jongens is het schoeisel te zien, ongeveer een kwart van de jongens draagt nog klompen, voor zover zichtbaar lage trippelklompen. Nu kan het wezen dat de fotograaf aangekondigd was en dat er dus moeders geweest zijn die gezegd hebben; trek vandaag schoenen aan. Dat zou ook verklaren waarom een stuk of 8 jongens een stropdas dragen en zelfs een colbertje aanhebben. Ook de matrozenpakjes vallen op en het zichtbaar dragen van bretels is ook tijdgebonden. Zijn er nog jongens te herkennen? Het zullen katholieke jongens geboren voor 1920 zijn uit bijna geheel Soest, de Mariaschool te Soestdijk was al wel opgestart. De Mariakerk parochie was nog een jonge en ook wel arme parochie. Dat was dan ook de reden dat er aan jongens en meisjes gezamenlijk les gegeven werd. In die tijd kwam dat niet vaak voor en was het toch wel vooruitstrevend. De eerste hoofdonderwijzer dhr. Pieper had daar weinig moeite mee.

Van de leerkrachten vertoont de linker leerkracht opvallende gelijkenis met een foto uit het krantenknipsel-archief. Het knipsel is uit de Soester Courant van 30 juni 1993 en betreft de rubriek Verdwenen Soest Hervonden. De rubriek die toen onder redactie van dhr. Berkhout stond berichtte over een schoolklasfoto die in dezelfde periode genomen zou kunnen wezen. De leraar is daar geïdentificeerd als meester Kerkhof. Deze A.M. Kerkhof draagt op de klassenfoto een strikje en op de schoolfoto een stropdas. Nu mag er wel vanuit gegaan dat de twee foto's niet op dezelfde dag genomen zijn. Theus Kerkhof had wel een bijzondere bijnaam; hij werd de 'karnemelksbus' genoemd. Deze naam zou hij te danken hebben aan een handeltje dat hij naast het schoolmeester zijn deed. Het was tenslotte crisistijd en de lonen voor onderwijzend personeel werden toen ook ontoereikend gevonden. Theus had een zuivelhandeltje voor gegoede families. De namen van de 2 leerkrachten aan de rechterzijde zijn nog niet eensgezind. Onbekend is de leraar met de pijp. Wel wordt de naam Van Elmpt genoemd maar deze had al vroeg een kalend voorhoofd. Geheel rechts staat meester Luypen, maar ook de naam van meester Horvers is genoemd. Waarom deze laatste niet op de foto staat is onbekend.

Een andere klassenfoto van voor de oorlog.

*Bonifaciusschool a. 1930,
foto particuliere
collectie*

Deze foto is zoals te zien echt in de klas gemaakt. Omdat we de identiteit van enkele jongens kennen kunnen we de foto redelijk dateren, deze zal gemaakt zijn rond 1929 of nog iets later. Ook deze foto is gemaakt op de Bonifaciusschool, de afgebeelde heren zullen, voor zover in leven, al bijna of helemaal in hun 90ste levensjaar zijn. Centraal in het midden zit Co Uijland (1922-2008) als 'braafste jongentje van de klas'.

Te zien is bij hem dat onder de korte broek de kous tot over de knie opgetrokken is.

De onderwijzer is volgens sommige bronnen meester AG. Hilhorst. Later is deze Toon of Antoon Hilhorst leraar op de ULO geworden. Via de MULO is hij uiteindelijk directeur van de katholieke Mavo geworden. Van hem is bekend dat hij een goed taalgevoel had en mooi Engels sprak. Ook was hij aardig balvaardig met het voetballen, op het schoolplein tikte hij weleens plotseling tegen de bal. Hoewel de achternaam Hilhorst in Soest veelvuldig voorkomt kwam deze Hilhorst uit Baarn, sommige familieleden werden aangeduid met de bijnaam 'matroos'.

Of er echt 45 jongens in één klas zitten valt te betwijfelen, om de ouders kosten te laten besparen werden er weleens broertjes uit andere klassen bijgevoegd. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het gezin van Marinus (Rinus) van den Berg (1874-1952) en Paulina Zwezerijn (1885-1967). Er werden 16 kinderen uit dit huwelijk geboren. Rinus verdiende de kost als slager, slachter en worstmaker. Het jonge gezin was rond 1913 van Harmelen naar Soest gekomen en met 14 opgroeiende kinderen moest elk dubbeltje omgedraaid worden. Op de voorgrond zitten in de twee matrozenpakjes de gebroeders Van den Berg, Herman (1924-2008) en Piet (1923-1987). Laatste nieuws; deze Herman is de vader van Jaap van den Berg, de schutterskoning 2010 van het Groot Gaesbeeker Gilde. Achter deze twee jongens zit mogelijk het derde broertje; Gerard van den Berg (1925-1976). Een jonger broertje Toon (1926-1999) zal dus net te jong geweest zijn om ook op de foto gezet te worden. Deze Toon werd het eerste 'hoofd' van de Ludgerusschool, gelegen op de hoek van de Vosseveldlaan en de Hildebrandlaan.. Deze foto heeft ook eens in de rubriek Verdwenen Soest Hervonden van Gijs van Brummelen gestaan. U kunt deze nazoeken in de Soester Courant van 21 februari 2008.

De klassenfoto van de Ludgerusschool.

*Klassiefoto Ludgerusschool
ca. 1967, particuliere collectie*

Het meest opvallende verschil met de vorige klassenfoto is natuurlijk de gemengde samenstelling; jongens en meisjes. De klassengrootte van 28 leerlingen is normaal. De foto zal niet in de winter gemaakt zijn, verschillende jongens dragen korte broeken. Van vier leerlingen is de identiteit (nog) onbekend. Van twee leerlingen is bekend dat deze overleden zijn. Verschillende leerlingen wonen nog steeds of weer in Soest, 12 leerlingen worden nog regelmatig gesignaleerd. Twee leerlingen hebben elkaar later weer

'echt' gevonden, ze zijn al jaren getrouwd. De foto is gemaakt rond 1967, het is de derde of vierde klas. Dat dit niet duidelijk is komt doordat de leerkracht zoals gewoonlijk niet 'bleef zitten', hij ging ook mee 'een jaar over'. De onderwijzer wordt tegenwoordig geschaard onder de 107 'bekende Soesters'. Zijn foto prijkt ook in het boek naast de andere 106 'bekende Soesters'. Fred Engberink is bekend geworden in Soest als commandant van het muziek en vendelierskorps van het Groot Gaesbeekergilde, tegenwoordig leidt hij ook rond in het Museum Oud Soest. Het zal u niet verbazen dat ook de namen Van den Berg en Uijland in deze klas weer voorkomen. Ook op latere klassenfoto's komen deze namen regelmatig voor, de eerste als leerkracht. Lia Kok-van den Berg is in de voetsporen van haar vader Toon ook leerkracht op de Ludgerusschool geworden.

Klassenfoto uit 1996 van de Ludgerusschool.

Ludgerusschool, groep 7 of 8, particuliere collectie

Dertig jaar later als de vorige foto, en toch is er weer niet zo veel veranderd. Wel is de originele foto in kleur en de fotograaf mocht wat creatiever te werk gaan. Wel is het aantal leerlingen van twintig kinderen in de groep – er wordt niet meer over klas gepraat – relatief laag. Ook hier weer een Chris Uijland, hij staat midden boven. De bestuurder van de rechter fiets heeft een 'koppie' wat sprekend lijkt op de klassenfoto met de drie 'Van den Berg jongens'. Het kuifje kon zo gekopieerd zijn. Als ze nog in leven waren dan zou het jochie op de fiets ze met oudoom moeten aanspreken.

En over enkele jaren zal de vierde generatie Uijland op de klassenfoto prijken. Bovengenoemde Chris is sinds kort de trotse vader van een dochter die geheel in de familietraditie Kris genoemd is. De kans is redelijk groot dat dat ook weer op de Ludgerusschool zal zijn.

Deze foto's zullen vanaf november 2010 in het Museum Oud Soest te zien zijn. Er zal geprobeerd worden om ook zoveel mogelijk namen bij de personen te vinden. Daarnaast wordt natuurlijk op uw medewerking gerekend om ook uw fotoalbums te scannen om nog meer klassenfoto's te kunnen tentoonstellen.

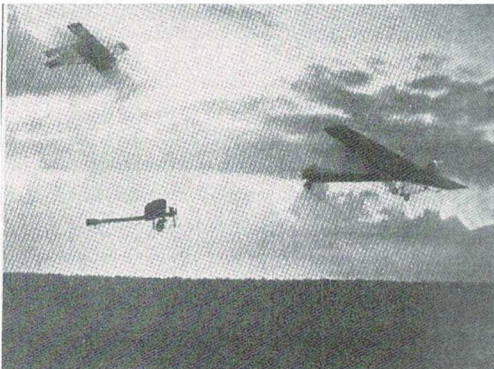
100 jaar geleden (1910)

Wim de Kam

Elders in dit blad heb ik geschreven over de mobilisatie in 1914. Dat is bijna 100 jaar geleden. Het bracht me op het idee om ook even aandacht te schenken aan de gebeurtenissen in het jaar 1910, dus precies 100 jaar geleden.

In dat jaar werd in Brussel de wereldtentoonstelling gehouden. In het museum Oud Soest staat nog een slaapkamermeublement (in bruikleen ontvangen) dat herinnert aan die tentoonstelling. Het meublement heeft op die expo gestaan en heeft daar een prijs gewonnen. Van dat slaapkamermeublement maakte geen deel uit een toilet. Inmiddels is in het museum in de betreffende slaapkamer dankzij een schenking

ook een toilet geplaatst met een ingenieus mechaniek dat ook zo'n 100 jaar oud zal zijn. (zie bijgaande foto) Maar niet alleen Brussel was dat jaar in het nieuws. Ook Soesterberg stond in de belangstelling. In dat jaar was het vliegveld geopend en op 26 en 27 november 1910 werden onder grote belangstelling daar tweedaagse vliegwedstrijden gehouden. In de Kroniek van de 20^e eeuw (uitgave Elsevier) staat een foto afgedrukt waarop drie vliegtuigen tegelijk het luchtruim doorklieven, bestuurd door de aviateurs Wijmalen, Koolhoven en Küller. Dat men op eventuele ongelukken was voorbereid kan worden afgeleid uit een bericht in het Utrechts Nieuwsblad van 5 november 1910 waarin staat vermeld dat de villa Sleswijk in Soest met het oog op de vliegdemostraties zou worden ingericht als hospitaal voor geneeskundige opvang. Behalve veel belangstelling zorgde de vliegdemostratie in bepaalde kringen ook tot bezorgdheid. De kerkeraad van de Hervormde Gemeente te Soesterberg richtte een verzoek

tot de gemeenteraad om vliegdemostraties op zondag voortaan te verbieden. In Soesterberg was in het begin van dat jaar herdacht dat daar 50 jaar geleden (dus in 1860) de Hervormde Gemeente was opgericht. Voor de herdenkingsdienst had men uitgenodigd de emeritus-predikant en historieschrijver ds. Bos, maar die moest vanwege het slechte weer en in verband met zijn hoge leeftijd (hij was toen 92 jaar) helaas verstek laten gaan. In dat jaar waren ook de Soesters behorende tot de kring van Felix Ortt actief in het uitdragen van hun boodschap. Zo werden er blijkens krantenberichten in Utrecht lezingen verzorgd door mej. Titia van der Tuuk over "Vrouwelijkheid en rein leven" en dhr. van Mierop over "Wat er in het leven

van iedere mens een grote rol speelt"(sexualiteit).

Een hoogtepunt in 1910 vormde zeker ook de eerste steenlegging op 27 juni van het gebouw dat later bekend is geworden als 'Trein 8.28'. De eerste steen werd gelegd door een kleinzoon van de filantroop P.W. Jansen, die als eigenaar/bewoner van Canton in Baarn een belangrijke rol had gespeeld bij de financiering van het tehuis voor de opvang van kinderen. (een vakantiekoloniehuis) Dit inmiddels afgebroken tehuis was gebouwd naar een ontwerp van de Amsterdamse architect A. Moen, die ook de ontwerper was van het huis van de kunstenaar Isings aan de Kolonieweg. Eén van de notabelen die bij de steenlegging

Trein 8.28, , Eerste steen gelegd op 27 juni 1910

van het koloniehuis aanwezig was, was pastoor Reijmer. In het themanummer over 'De Petrus- en Paulusparochie' werd hij door de schrijver Knaapen als een sociaalvoelende pastoor gekenschetst. De pastoor, die op 15 augustus van dat jaar zijn 40 jarig priesterfeest vierde, zal ongetwijfeld ook verheugd zijn geweest over het bedrag van 1200 gulden dat het provinciaal bestuur toekende aan de r.k. jongelingsvereniging St. Joseph. Bij de oprichting van de jongelingsvereniging in 1899 was de pastoor nauw betrokken en had hij als argument voor de oprichting o.a. aangevoerd het argument 'de wijze waarop de jongelingen – vooral op zondagen – hun tijd zoekmaken in liederlijkheid en dronkenschap.'

Op 4 augustus 1910 werd ter gelegenheid van een bezoek van koningin Wilhelmina en de 2 jarige prinses Juliana aan paleis Soestdijk, waar koningin-moeder Emma verbleef hield, een nationaal bloemencorso georganiseerd door de VVV. Ook werden er wedstrijden voor wielrijders gehouden (zo onbekend was de fiets dus niet in die tijd) en concerten georganiseerd. Voor de bobo's was er op het paleis Soestdijk een tuinfeest.

Nog een kleine greep uit de overigens schaarse krantenberichten van dat jaar die betrekking hebben op Soest:

- * In januari werd een Soester veroordeeld tot een gevangenisstraat van 1 jaar voor de diefstal van 40 kippen en konijnen;
- * In februari overleed de heer P.Hartman. Tot 1908 was hij gedurende 20 jaar wethouder geweest van Soest. Tot aan zijn dood was hij ook lid van provinciale staten (vanaf 1891) . Er moest dan ook een verkiezing worden georganiseerd voor een nieuw lid uit het stembedistrict Amersfoort. In het museum hangt in de Hartmankamer een portret van deze notabele.(eerder werd aan P.Hartman aandacht geschonken in Van Zoys tot Soest, 29 e jaargang nr.3 blz.14)
- * op 1 juli 1910 was de arts Batenburg 30 jaar in Soest werkzaam (in 1911 is hij gestopt met zijn praktijk)
- * op de Birkstraat werd in november nabij café Vosseveld een hondenkar van groenteventer Van Hoeven aangereden door een automobiel. De groenteventer moest naar het zieken huis.
- * het ledental van de geitenfokvereniging was in één jaar gestegen van 47 tot **105**.

Het Groot Gaesbeeker Gilde.

1960 – Wat ging er aan vooraf.

door JEJ Hilhorst

Er is veel historie over het Soester Gilde vastgelegd en dat werd dit jaar benut om de jaarlijkse Gildenfeesten ruimer op te zetten. In 1560 – nu 450 jaar geleden - werd het Charter van 1560 ook wel “de Caert” genaamd - opgesteld.

In 1960 werd het Gilde na een ‘stille’ periode weer tot leven gewekt en werd het Gildekorps opgericht. Wat ging daaraan in 1960 vooraf.

Het zijn dan moeilijke jaren voor het Gilde. Het wordt vanaf de dertiger jaren stiller rond het Gilde en de crises- en oorlogsjaren zullen daarmee zeker in verband hebben gestaan.

De jaarvergaderingen worden steeds minder plezierig van aard. Het financiële beleid en de landverhuur, waarbij het land toen voor meerdere jaren bij dezelfde gebruiker bleef, waren voor een groeiend aantal leden niet meer zo vanzelfsprekend correct als voorheen misschien werd aangenomen. Kortom er ontstaat een wat gespannen situatie.

In 1958 weigert de kascommissie het financiële beleid goed te keuren en wordt aan het bestuur een soort motie van wantrouwen afgegeven. De ouderman, die dan al 36 jaar in functie is treedt terug nadat de kascommissie een kandidaat ouderman – Wim Schimmel -aandraagt.

Als (ex-)gemeenteraadslid en waterschapsbestuurder was hij niet onbekend, maar voor het Gilde was hij niet actief. Door zijn studie aan het seminarie verbleef hij lange tijd buiten Soest en daardoor niet meer zo hecht gebonden aan de boerengemeenschap, die voor een groot deel de dienst uitmaakte binnen het Gilde en waarbij belangenverstrengeling de besluitvorming wel eens beïnvloedde.

Wim Schimmel, de nieuwe ouderman

Met het in 1959 nieuw gekozen bestuur achter zich nam Wim de opwaardering van het Gilde ferm ter hand. De viering van het 400 jarig bestaan in 1960 van het Charter van 1560 was een eerste goede gelegenheid het Gilde weer op de kaart te zetten.

Via onderzoeken van Engelbert Heupers kwam men in kennis met het oude gebruik van het Koningsschieten. Eigenlijk was alles het toenmalige gildebestuur vreemd.

Vanaf 3 juli 1931 was Wilhelmus Martinus Voss pastoor van de H.H. Petrus en Paulus parochie.

Pastoor Voss – geboren op 28 oktober 1874 te Herwen en Aerdt - was op 15 augustus 1900 tot priester gewijd in de kathedraal te Utrecht. Hij was achtereenvolgens kapelaan in Albergen (een dorpje in de buurt van Almelo), Wehl (nabij Doetinchem) en Wijk bij Duurstede. In 1914 werd hij benoemd tot pastoor te Buren, daarna te Goor en vervolgens te Soest.

In 1955 is de viering van zijn 55-jarig priesterfeest niet helemaal onopgemerkt voorbijgegaan, maar het was de uitdrukkelijke wens van de 80-jarige dat men er niet teveel belangstelling voor zou tonen. Daarmee is toen rekening gehouden, maar stilzwijgend werd aangenomen dat de dertigste juni 1956 niet zonder meer zou passeren want dan zou Wilhelmus Voss 25 jaar pastoor van de parochie van de H.H. Petrus en Paulus zijn.

Er werd een feestcommissie gevormd bestaande uit de heren A. Hilhorst (hoofd r.k. mulo), J. Hom (eigenaar drukkerij), A.W. van Hal (administrateur), Th.M. Peet (secretarieambtenaar), J. Koelman (winkelier) en H.G.M. Taris (hoofd van St Willibrordusschool), terwijl ook kapelaan Kuyper zijn medewerking aan deze feestcommissie zou geven.

Een uitgebreid feestprogramma, waaraan de schutterij van Aerdt (een van de meest oostelijke Gelderse gemeente in die tijd, grenzend aan Duitsland, thans gemeente Rijnwaarden) zou deelnemen werd voor het weekend van 30 juni – 1 juli 1956 samengesteld.

Deze schutterij, die toen 51 jaar bestond – zo vermeldt de Soester Courant van 3 juli 1956 – stelt zich ten doel festiviteiten op wereldlijk en geestelijk gebied stijlvol te doen plaatsvinden. Zij organiseert jaarlijks een kermis, neemt deel aan schutterconcoursen en meet zich met andere verenigingen in defileren, marcheren, vendelzwaaien en schieten.

Op de eerste zondag na 15 augustus is er kermis in Aerdt en dan wordt een wedstrijd gehouden in vogelschieten. Het zogenoemde Koningsschot moet uitmaken wie met zijn echtgenote een jaar lang het Koningspaar zal vormen.

De schuttersvereniging nam echter niet zomaar deel aan de festiviteiten ter gelegenheid van het priesterjubiläum in Soest. Met ruim 40 senatoren, vendeliers, een commandant, een majoor, een majoor-kapitein en officieren was men naar Soest gekomen om het feest van de grijze oud-inwoner van Aerdt op te luisteren.

Hiervoor is al aangegeven dat Aerdt de geboorteplaats van pastoor Voss is. Zijn oudere broer was de eerste voorzitter van de schutterij 'Éensgezindheid', die toen 180 mannelijke leden telde, terwijl Aerdt 700 inwoners telde. Herwen en Aerdt, dat Herwen, Aerdt, Lobith, Tolkamer en Spijk omvatte, telde in 1956 totaal 7000 inwoners

Onder de bezoekers uit Aerdt bevond zich een neef van pastoor Voss, die als lid van de schutterij een familietraditie voorzette. Pastoor Voss, die aanvankelijk dacht aan een imitatieschutterij, moest ervaren dat de schutters gekomen waren om met hun aanwezigheid en hun prestaties aan het feest een bijzonder cachet te geven. De prachtige demonstratie, die men anders in Soest nooit te zien krijgt, werd besloten met een afscheidsgroet van vendels en sabels van de schutterij en het spelen van het Wilhelmus, dat door allen werd meegezongen,

Het valt niet te betwijfelen, dat de deelname van deze schutterij destijds in Soest mensen heeft geprikkeld nieuwe initiatieven te ondernemen om het Soester Gilde nieuw leven in te blazen.

Het commissielid Theo Peet – werkzaam op de gemeentesecretarie van Soest – was afkomstig uit Lobith en was zelf ook lid geweest van het Lobitsche gilde 'Eendracht Maakt Macht' en is – zo blijkt uit latere stukken – het Soester Gilde behulpzaam geweest met alles wat het toenmalige Gildebestuur vreemd was.

De viering in 1960 was een prachtig feest dat werd gevierd met een 4-tal gastgilden t.w.: Eendracht Maakt Macht uit Lobith, Sint Catharina uit Tongelre (Eindhoven), Eensgezindheid uit Aerdt en Sint Lambertus uit Helden-Panningen. Uit eigen gelederen was een gelegenheidskorps geformeerd.

Zonder twijfel zijn de activiteiten op die dag voor het Soester gilde van groot belang geweest.

Onder leiding van de ouderman Wim Schimmel is het Gilde verder uitgegroeid en bleek in de loop van de jaren in staat groots te presteren en bijzondere evenementen te kunnen organiseren. Het Gilde heeft nu een bijzondere maatschappelijke positie in Soest ingenomen en is de welverdiende winnaar van de Cultuurprijs 2009

Geraadpleegde stukken:

- "Gildeproat" 14^e jaargang extra editie Wim Schimmel Ouderman 1958-1991

- Utrechtse biografieën "Het Eemland – deel 2

- Uitgave Gilde t.g.v. 30 jaar Koningsschieten

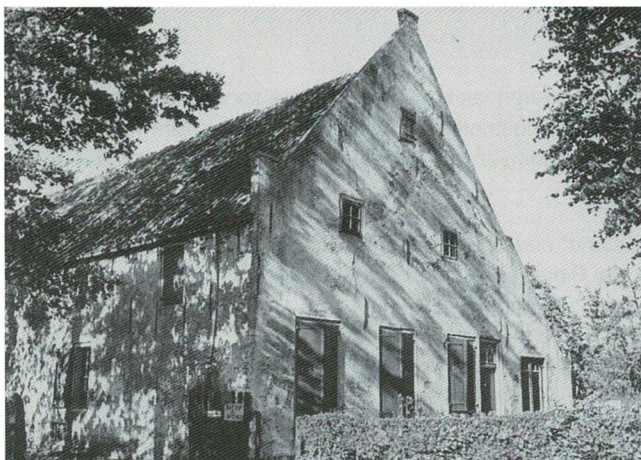
- De Soester Courant van 3 juli 1956

Grasoogst op Gustalenhoef.

Door Ton Hartman.

Inleiding.

Onderlaast werd er gezocht naar een oude foto van boerderij Gustalenhoef. Helaas is er nog geen mooie foto gevonden van de voorkant van deze boerderij die nu als adres Birkstraat 119 heeft. Wel zijn er wat foto's van oogstwerkzaamheden gevonden die de familie Lam ter beschikking stelde. De boerderij Gustalenhoef dateert al uit de 17de eeuw of zelfs nog eerder, en is tot 1907 in bezit geweest van de familie Stalenhoef. Op de veiling van 6 juni 1907 kocht Dirk Lam en zijn echtgenote Evertje Meerveld de boerderij Gustalenhoef en meerdere percelen land. Dirk was geboren op 7 november 1856 in De Vuursche, toen nog een zelfstandige gemeente bij Baarn, Evertje was 2 jaar jonger en kwam uit Woudenberg. Dirk en Evertje en waarschijnlijk ook vader Lammert Lam waren al zeker 25 jaar eerder naar Soest gekomen, gezien de geboorten van hun kinderen. Vermoedelijk pachtten ze de boerderij "De Vurige Wagen".

Boerderij 'De Vurige Wagen', buurtschap De Isselt, foto omstreeks 1949, foto gemeentearchief, met dank aan de heer J.J. Piekema

Deze vermaarde boerderij stond in het buurtschap Isselt nabij de rivier de Eem, dit gebied hoorde tot 1940 bij de gemeente Soest. Bij de inventarisatie van agrarische bedrijven in 1903 hadden Dirk en Evertje al een flinke veestapel; 2 paarden, 1 springstier, 18 melken kalfkoeien, en dan nog 16 stuks jongvee. Bovendien hadden ze het afgelopen jaar 10 kalveren vetgemest, in deze tak waren ze de grootste van Soest.

Ze bewerkten 4 ha. bouwland waarvan 2 ha. winterrogge, 1 ha. haver en 1 ha. aardappelen. en 25 ha. grasland. Tenslotte hadden ze nog 31 varkens (biggen niet meegeteld) en 40 hoenders (kippen).

Dirk en Evertje op Gustalenhoef

Op bovengenoemde veiling in herberg "De Gouden Ploeg" verhoogde Dirk de massa van 7 percelen met 50 gulden tot 27.200 gulden. Hij kocht daarmee de boerderij met een strook land die vanaf de Birkstraat tot aan de Eem strekte, en ook de tegenoverliggende strook tot aan de bosrand toe. Bovendien ook nog een strook land tussen de Birkstraat en de Peter van de Breemerweg die toen bekend stond als "Het Nieuwe Land". Op de kadastrale minuutkaart van 1832 was dit land van de 5de Vicarie (mogelijk schenkt Gérard Derks in het boek over de 17de en 18de eeuw nog wat aandacht aan de vicariën). Totaal kocht Dirk ruim 20 ha en de boerderij.

De boerenhofstede bood plaats voor 22 koeien en 3 paarden, daarnaast was er een bakhuis, een karnhuis met daarin een karnmolen. Op het erf stonden verder 2 schuren, een koehok en wel 3 vijfroedige hooibergen. Ook op "Het Nieuwe Land" stond nog een 'koehok' wat nu een schaapskooi genoemd wordt en het laatst als varkenshok in gebruik was, multifunctioneel dus.

De meerderheid van de Birtse boeren was Rooms-katholiek, de familie Lam is van protestantse huize, toch heeft dat nooit tot noemenswaardige problemen geleid. Zo liet Gradus Hartman zijn koeien dekken bij Cornelis Kok maar ook bij Dirk Lam, de laatste woonde toch ruim 200 meter verder weg.

Ook bij de oprichting van de 'maalterij' in 1916 was er geen onderscheid naar religie, terwijl in die tijd juist de verzuiling goed op gang kwam. Gulian Cornelis Spengler, secretaris van het Utrechtsch Landbouw-Genootschap was gemachtigd door de Soester landbouwers om bij notaris Prillewitz de Coöperatieve Landbouwvereniging "Soest" op te richten. Dirk Lam was vermoedelijk de eerste die tekende, hij staat bovenaan de lijst van 27 veehouders en er is geen andere logica te ontdekken in deze eerste ledenlijst. De C.L.V. is voor de inwoners van Soest bekend van het pand aan de Torenstraat, waar nu de Welkoop winkel in gevestigd is.

Splitsing in 1924.

Dirk en Evertje hadden meerdere zonen die voor het boerenvak kozen. De oudste zoon Gijs werd boer op Birkwijk in Amersfoort, ook nu hoort dat gebied tot het industrieterrein Isselt. De boerderij Birkwijk staat nog als een relikwie van het agrarische verleden, de landerijen zijn opgeslokt en getransformeerd tot bedrijfspanen en parkeerterreinen.

Voor de jongste zoon Dirk werd op "Het Nieuwe Land" naast de bestaande schaapskooi een nieuwe boerderij gebouwd. De muurankers in de voorgevel van Birkstraat 117 laten geen twijfel over het bouwjaar, duidelijk leesbaar 1924. Zelfs de bouwkosten zijn nog bekend.

De een na jongste zoon Kors (1897-1984) werd boer op het ouderlijk bedrijf Gustalenhoef. Kors was naast boer ook een hobbymatig jager.

De volgende generatie; Evertje en Hubertus van de Bor.

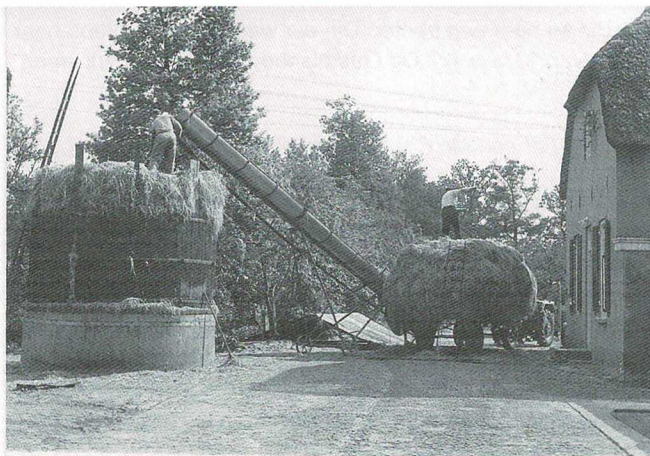
Evertje (1925-2007) en Huib (19??-1982) zijn ook begonnen met boeren op boerderij "De Vurige Wagen". Dat ze op dezelfde boerderij begonnen als waar hun grootvader geboerd had is louter toeval. Huib was afkomstig uit Nijkerk. Toen de uitbreiding van het industrieterrein Isselt vorderde zijn ze naar de Birt verhuisd. Bij de meitelling van 1959 woonden ze al in de Birt. Hun bedrijf was toen 15 ha groot verdeeld over 4 kavels. Wel vergde het samenwonen onder een dak van 2 generaties wel wat aanpassingsvermogen van de jonge generatie.

In die tijd zijn wel verschillende taferelen van het boerenleven vereeuwigd door Rien Poortvliet. Rien tekende veel en vooral in het boek "Te Hooi en te Gras" komt enkele keren dit echtpaar voor. Daarnaast treft u er nog meer Soesters aan.

Huib en Eef moderniseerden de boerderij, daarover later meer. Door de afnemende gezondheid (reuma) van Huib en het ontbreken van een bedrijfsopvolger is het boerenbedrijf vroegtijdig beëindigd. In het begin van de jaren 90 van de vorige eeuw verliet Eef de boerderij en kwam er een einde aan 85 jaar bewoning door de families Lam en Van de Bor.

Grasoogst.

Aanleiding om deze gegevens over Gustalenhoef op te zoeken zijn enkele foto's over de grasoogst die ontvangen mochten worden van de familie D. Lam. Toen onlangs enkele roeden rogge op de Eng met de zicht gemaaid werden stonden de kranten vol met superlatieven hoe zwaar dat werk vroeger was. De kranten baseerde zich op de verhalen van de naoorlogse generatie die natuurlijk het handmatig oogsten nog wel meegemaakt heeft. Als dezelfde mensen gevraagd waren naar hun ervaringen met de hooi- of grasoogst zal hun reactie weinig anders geweest zijn. In tegenstelling tot de roggeoogst was de grasoogst in de gehele zomer een werkzaamheid die uitgevoerd moest worden. De oudste en meest gebruikelijke vorm van gras conserveren voor de winterperiode was natuurlijk hooien.

Na het maaien van het gras werd onder gunstige weersomstandigheden na enkele dagen al een drogestofgehalte van 85% bereikt en kon het hooi binnengehaald worden. Onder gunstige condities was de hooioogst van de eerste snee al op Sint Jan (24 juni) binnen. Bij voldoende hergroei kon er later opnieuw gemaaid worden. In de jaren 50 van de vorige eeuw kwam daarvoor een nieuw procedé in de mode. Er werden grassilo's bij de boerderijen geplaatst, dit waren betonnen ringen uit een geheel. De doorsnee varieerden tussen de drie en de vijf meter en stond voor de helft onder het maaiveld. Tijdens het vullen met gras werd

er een houten opzetwand opgezet en op de foto is zelfs te zien dat er nog planken in de lengte overeind werden gezet voor nog meer hoogte. Als het gras aan de hoop gezet was werd er een gronddek van een halve meter opgegooid. De schelf gras zakte dan in een paar weken tijd als een plumpudding in de betonnen rand en konden de houten schotten dan verwijderd worden. Aangezien het gras niet luchtdicht afgesloten was zal er zeker broei opgetreden zijn, omdat het droge stofgehalte laag genoeg was kwam het niet tot zelfontbranding. Iets wat in de traditionele hooiberg natuurlijk weleens gebeurde. Aan de geur van de graskuil kon men de geslaagdheid van de conservering beoordelen. Bij een ietwat zurige lucht waren de grassuikers omgezet door de melkzuurbacteriën en was de kuil goed. Was het een geur die naar rotte eieren rook dan hadden de boterzuurbacteriën hun kans schoon gezien om hun slag te slaan. De melk van koeien die hier mee gevoerd waren gaf problemen met de kaasbereiding, er ontstonden dan holle kazen. Welke geur zou Paul van Vliet bedoeld hebben in zijn conference "Dat zijn leuke dingen voor de mensen". Hij verhaalt daarin hoe een oude boer de 'stadse mensen' verleidt tot de romantiek op het platteland.

Mechanisatie in de landbouw.

Hiervoor is al aangegeven dat het handwerk in de landbouw als zwaar ervaren wordt. In de loop der eeuwen is al gezocht naar middelen om dat werk te verlichten. In deze paragraaf wordt alleen wat over mechanisatie met brandstofaandrijving geschreven.

Tegenwoordig staan oude landbouwtractoren volop in de belangstelling, de jaarlijkse toertocht van trekertjes wordt goed bekeken. Al meerdere jaren voert de tocht naar de Charlottehoeve aan de Biltse weg. Geheel terecht wordt er een bezoek gebracht aan een van de boerderijen die vroeger aan de heer Insinger toebehoorden. Al in 1879 vroeg de heer Insinger een hinderwetvergunning aan voor het in werking stellen van een stoomlocomobiel. Volgens de bijbehorende tekening werd dat gevaarte gestald in de boerderij Wijkerhoek (Wieksloterweg WZ nr.1). Aangezien het een locomobiel betrof mogen we ervan uitgaan dat deze ook op de andere boerderijen er werkzaamheden mee gedaan zijn. Volgens de literatuur werd er in eerste instantie alleen mee geploegd. Met behulp van een lier werd de ploeg heen en weer getrokken. Wel gauw daarna werd er ook een dorskast mee aangedreven. Helaas is er nu niet meer bekend over deze stoomlocomobiel en verdere mechanisatie op de 'Insinger' boerderijen.

De trekker doet zijn intrede in de Birt.

Pas na de tweede wereldoorlog koopt de eerste Birkse boer een tractor. Die eer was voor Piet Wantenaar van "t Lange Huus" gevolgd door Jan van Roomen van "Graswijk". Op Gustalenhoef was ook al vrij vroeg in de tijd een trekker aanwezig;

op de foto is te zien dat het een Mc Cormick van het Farmall type is.

De trekker is uitgerust met een maaibalk waarmee het gras gemaaid werd. Als het gras ingekuuld werd zoals hiervoor beschreven werd het niet geschud maar na een dag of soms twee dagen op wiers gelegd. Over de benamingen van hoe het gras in het veld ligt een kleine uitweiding. Als het gras gemaaid is ligt het op zwad, met de zeis is de zwadbreedte de slag van de zeis. Daarna wordt het geschud en ligt het los in 't veld. Als het droog genoeg is wordt het opgeharkt, dit kan met een zwadkeerder (niet zwartkeerder) en dan ligt het op wiers of zweel. In Soest zweelden we altijd maar tegenwoordig wordt er in het taalgebruik meer geharkt. Voor de komst van de opraapwagen werd het gras met de gavel op de wagen 'opgeschoot' in het land. Ook het lossen was handwerk maar op de foto is te zien dat er gebruik werd gemaakt van een jacobs ladder. Met deze transporteur was er geen haargat in de hooiberg meer nodig. Ook voor het afdekken van de grassilo werd de transporteur voorzien van bakken waarmee de grond omhoog ge-

bracht werd. Op de foto is ook nog een los afdak te ontwaren. Deze werd in de winter na het verwijderen van de grondlaag over de silo geschoven om er niet nog meer regenwater erin te laten komen.

Tenslotte.

De volgende ontwikkeling in het conserveren waren de rijkuilen. Met opraapwagens werd het gras uit het land gehaald en op een hoop gegooid. Bij elke vracht werd dit gras weer verdeeld en aangereden om zo weinig lucht in de kuil te laten. Ook werd het afgedicht met landbouwfolie. Op de meeste boerderijen zijn na verloop van tijd de ronde silo's verdwenen, sommige zijn overgroeid en een enkele doet dienst als mestopslag. Bij boerderij "Bouwlust" aan de Turfweg in Laag Hees staan nog twee exemplaren die nog klaar lijken voor gebruik. Deze boerderij die inmiddels beter "Bouwval" zou kunnen heten lijkt al honderden jaren buiten bedrijf. Dankzij de silo's mogen we concluderen dat het in de jaren 50 van de vorige eeuw een volledig bedrijf was en het verval pas in de zeventiger jaren begonnen is. Vanwege tijdgebrek is de bronvermelding achterwege gelaten. Verschillende mensen zijn behulpzaam geweest bij het schrijven van dit artikel, dank hiervoor.

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten, j.vanderputten@xmsnet.nl	06 27030981
Genealogie	: de heer W. Routers, routers@wanadoo.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	: de heer H. Gerth, h.gerth@ziggo.nl	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer C.J.Vos, ceesjvos@casema.nl	035-6021008

De contributie per jaar	€ 20,- voor leden in Nederland
	€ 25,- voor leden in het buitenland
	€ 35,- voor het bedrijfsleven

Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzondere evenementen op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers	: Verkrijgbaar bij de secretaris.
Leden	€ 2,50
Niet-leden	€ 5,00

INHOUDSOPGAVE HERFSTNUMMER 2010

Blz.

Brieven schrijven tijdens mobilisatieperiode 1914-1918	1
Rectificatie	10
Klassenfoto's	12
100 jaar geleden (1910)	16
Het Groot Gaesbekergilde - 1960 - Wat ging er aan vooraf	18
Grasoogst op Gustalenhoef	21

